

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

INNOVATSIYA VA ILMIY IZLANISHLAR ASOSIDA TA‘LIMNI RIVOJLANTIRISH

Xolmurodova Olima Abdivaliyevna
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD
JDPU Xorijiy tillar fakulteti dotsenti,

Annotatsiya: Ushbu maqola innovatsiyalar va tadqiqotlarning pedagogik shakllanishidagi, o‘qituvchilar kompetentsiyalarini rivojlantirishdagi va oliy ta’limdagi ta’limiy natijalarni yaxshilashdagi muhim rolini o‘rganadi. Maqolada pedagogik ta’limning muhim qismi hisoblangan innovatsion yondashuvlarni, jumladan, texnologiyalarni integratsiya qilgan ta’lim, hamda hamkorlikdagi tadqiqot tashabbuslarini tahlil qilingan.

Tayanch so‘zlar: innovatsiya, texnologiya, tadqiqot, raqamli vositalar, sun'iy intellekt, intellektual izlanishlar, masofaviy ta’lim, fanlararo hamkorlik, ta’lim platformalari.

Annotation: This paper examines the critical role of innovation and research in shaping pedagogical practices, developing teacher competencies, and improving educational outcomes in higher education. The paper explores various innovative approaches considered essential in pedagogical education, including technology-enhanced learning and collaborative research initiatives.

Keywords: innovation, technology, research, digital tools, artificial intelligence, intellectual research, distance education, interdisciplinary cooperation, educational platforms.

Аннотация: В данной статье рассматривается решающая роль инноваций и исследований в формировании педагогической практики, развитии компетенций учителей и улучшении образовательных результатов в высшем образовании. В документе исследуются различные инновационные подходы, которые считаются важными в педагогическом образовании, включая обучение с использованием технологий и совместные исследовательские инициативы.

Ключевые слова: инновации, технологии, исследования, цифровые инструменты, искусственный интеллект, интеллектуальные исследования, дистанционное образование, междисциплинарное сотрудничество, образовательные платформы.

Globalashuvni umumsayyoraviy fenomenga aylantirgan omillardan biri ilm-fan, texnika, intellektual izlanishlardir. Aynan ushbu sohalar global integratsiyada, yutuqlarni ommalashtirishda, xalqlar o‘rtasidagi aloqalarning kengayishida asosiy motiv vazifasini bajardi. Ilm-fan, texnika, texnologiyalar va intellektual izlanishlar insonning erkin ijod qilish huquqini

real voqelikka aylantirdi. So‘nggi yillarda oliy pedagogik ta‘lim innovatsiyalar va tadqiqotlar rivojlanishi sababli katta o‘zgarishlarga duch keldi. Mavjud adabiyotlar va tadqiqotlarining kompleks tahlili shuni ko‘rsatadiki, innovatsiyalar va tadqiqotlar pedagogik ta‘lim evolyutsiyasiga juda katta hissa qo‘shayotganini va kelgusidagi rivojlanish yo‘llarini innovatsiyalar va tadqiqotlar orqali amalga oshirish samarali yondashuvlardan biri ekanligini ta‘kidlash muhim hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi oliy ta‘lim tizimini ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlari ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, fan, ta‘lim va ishlab chiqarishning mustahkam integratsiyasini ta‘minlash asosida ta‘lim sifatini yaxshilash, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish maqsadida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 11-iyuldagi PQ-4391-son “Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori ijrosi yuzasidan ishlab chiqilgan.

Konsepsiya O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘limni rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo‘nalishlari, vazifalari, o‘rta va uzoq muddatli istiqboldagi bosqichlarini belgilaydi hamda sohaga oid dasturlar va kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo‘ladi [1].

Oliy ta‘lim muassasalari doimo talabalarni turli kasbiy vazifalarga tayyorlash orqali jamiyatlarning kelajagini shakllantirishda muhim rol o‘ynagan. So‘nggi o‘n yilliklarda texnologik taraqqiyotning tezligi va global ta‘limiy talablarning ortib borayotgan bir davrda oliy pedagogik ta‘limda ko‘proq innovatsion va tadqiqotga asoslangan yondashuvlarga o‘tish zaruratini talab qilmoqda. O‘qituvchilar ta‘limida innovatsiyalar va tadqiqotlarni integratsiya qilish nafaqat ushbu rivojlanayotgan ehtiyojlarga javob, balki ta‘lim sifati va talabalar natijalarini yaxshilash va o‘qituvchilar orasida uzluksiz professional rivojlanish madaniyatini rivojlantirish bo‘yicha strategik harakatdir [3].

Oliy pedagogik ta‘limda innovatsiyalar roli juda muhim hisoblanib, oliy ta‘limda innovatsiyalarni keng miqyosda texnologik, pedagogik va tashkilotchilik innovatsiyalari sifatida tasniflash mumkin. Innovatsiyalar ta‘lim jarayonida yangi texnologiyalar, pedagogik yondashuvlar va tashkiliy o‘zgarishlar orqali o‘quv jarayonini yaxshilash va ta‘lim sifatini oshirishni maqsad qiladi. Quyida oliy pedagogik ta‘limda innovatsiyalarning qanday rol o‘ynashi tahlil qilinadi:

Texnologik innovatsiyalar o‘qituvchilar va talabalar uchun ta‘lim jarayonini yanada interaktiv va samarali qilish imkoniyatlarini yaratadi. Oliy ta‘limda texnologiyalardan foydalanish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

- **Masofaviy Ta‘lim:** Onlayn kurslar va masofaviy o‘qish platformalari talabalar uchun o‘qish vaqtini va joyini tanlashda katta erkinlik beradi. Masofaviy ta‘lim, shuningdek, o‘qituvchilarga yanada keng auditoriyaga ta‘lim berishga imkon yaratadi.

- **Raqamli Vositalar:** Virtual va qo‘shilgan reallik (VR va AR) texnologiyalari yordamida murakkab konseptlarni o‘rgatish va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish imkoniyati mavjud. Misol uchun, VR yordamida talabalar ilmiy laboratoriyalarni simulyatsiya qilishi yoki tarixiy hodisalarni ko‘rishi mumkin.

- **Sun‘iy Intellekt:** AI-dan foydalanish orqali o‘qitish individualizatsiya qilinadi. AI tizimlari talabalar o‘quv tajribalarini moslashtirishi va ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashi mumkin.

Pedagogik innovatsiyalar o‘qituvchilarning metodologik yondashuvlarini va ta’lim strategiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu innovatsiyalar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **"Flip" Sinfi Modeli:** Talabalarga dars materiallarini uyda mustaqil o‘qish uchun taqdim etishadi, va dars jaryonida muhokama va amaliy mashg‘ulotlarga ko‘proq vaqt ajratiladi. Bu model talabalar bilan faol muloqot va hamkorlikka asoslangani bilan juda samaralidir.

- **Formativ Baholash:** Talabalar tomonidan amalga oshiriladigan vaqti-vaqti bilan baholashlar orqali ularning o‘qish jarayonini doimiy kuzatib borish mumkin. Bu yondashuv talabalar natijalarini yaxshilash uchun tezkor fikr-mulohazalarni taqdim etadi.

- **Hamkorlikdagi O‘qitish:** Interaktiv darslar va guruhli loyihalar orqali talabalar bir-biri bilan fikr almashishi va birgalikda ishlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Tashkilotchilik innovatsiyalar ta’lim muassasalaridagi struktura va jarayonlarni yangilashni o‘z ichiga oladi:

- **Ta’lim Markazlari:** Yangi ta’lim markazlari va resurs markazlarini tashkil qilish orqali o‘qituvchilar va talabalar uchun zamonaviy resurslarni taqdim etish. Bu markazlar yangi pedagogik strategiyalar va texnologiyalarni sinovdan o‘tkazishga imkon beradi.

- **Fanlararo Hamkorlik:** Turli fanlar va bo‘limlar o‘rtasida hamkorlik orqali integratsiyalangan ta’lim dasturlarini yaratish. Bu yondashuv kompleks muammolarni hal qilishda samarali bo‘lishi mumkin.

- **Tashqi Hamkorlik:** Universitetlar va tadqiqot institutlari bilan hamkorlik, shuningdek, sanoat va davlat sektorlari bilan aloqalar orqali ta’lim dasturlarini rivojlantirish.

Oliy pedagogik ta’limda innovatsiyalar ta’lim jarayonini yanada rivojlantirish va samarali qilish uchun zarur vositalarni taqdim etishi yuqoridagi tahlilda yaqqol ko‘rsatib o‘tilgan bo‘lib, texnologik, pedagogik va tashkilotchilik innovatsiyalar yordamida o‘qituvchilar va talabalar ta’lim sifatini oshirishi va o‘qish jarayonidan maksimal foyda olishlari mumkin. Bu innovatsiyalar ta’lim muassasalarining zamonaviy talablarga moslashishini va ta’limning umumiy sifatini yaxshilashini ta’minlaydi. Texnologiya oliy ta’limda transformatsiya qiluvchi kuch sifatida paydo bo‘lib, o‘qitish va o‘qish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Masofaviy ta’lim platformalari, virtual voqelik (VR), qo‘shilgan voqelik (AR) va sun‘iy intellekt (AI) kabi raqamli vositalardan foydalanish o‘qituvchilarning kontentni yetkazib berish va talabalar bilan

muloqot qilish usullarini tubdan o‘zgartirdi. Qo‘shimcha ravishda, sun‘iy intellektga asoslangan vositalar talabalar uchun ularning shaxsiy o‘quv uslublari va sur‘atiga moslashtirilgan o‘quv tajribalarini taqdim etishi mumkin [4].

Pedagogik innovatsiyalar o‘qitish natijalarini yaxshilaydigan yangi o‘qitish metodlari va strategiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan. Bu innovatsiyalar ko‘pincha ta‘lim va kognitiv fanlar bo‘yicha tadqiqot natijalariga asoslangan. Masalan, auditoriya darslarini tahlil qilish va sinovdan o‘tkazish uchun beriladigan muddatdan tashqari kontent yetkazib beruvchi, auditoriyada esa faol o‘qitishni qo‘llab-quvvatlovchi “flip” sinf modeli o‘qituvchilarni tayyorlash dasturlarida yetakchiga aylandi [5]. Bu model kompetentli o‘qituvchilarni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan tahlil, sintez va baholash kabi yuqori darajadagi fikrlash ko‘nikmalarini rag‘batlantiradi.

Tashkilotchilik innovatsiyalar ta‘lim muassasalaridagi innovatsion o‘qitish va o‘qitishni qo‘llab-quvvatlash uchun struktura va jarayonlardagi o‘zgarishlarni o‘z ichiga oladi. Bular o‘qitish va o‘qitish markazlarini tashkil etish, fanlararo hamkorlik va tashqi tashkilotlar bilan hamkorlikni o‘z ichiga olishi mumkin [6]. Masalan, universitetlar zamonaviy raqamli vositalarni o‘z o‘quv dasturlariga integratsiya qilish uchun texnologiya kompaniyalari bilan hamkorlik qilish orqali talabalar uchun ilg‘or resurslar va haqiqiy dunyo amaliyotiga duch keladigan imkoniyatlarni taqdim etmoqda.

Tadqiqotlar ham oliy ta‘limda juda ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ilmiy salohiyatni shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil, 8-oktyabrdagi PF-5847-sonli farmonida Oliy ta‘lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot ishlari natijadorligini oshirish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, ilm-fanning innovatsion infratuzilmasini shakllantirishga doir muhim chora tadbirlar belgilab berilgan:

fundamental, amaliy va innovatsion ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, mavjud ilmiy maktablarni saqlab qolish va yangilarini yaratish, ularning kadrlar salohiyatini mustahkamlash, bunda iqtidorli yoshlarning ilm-fanga keng jalb etilishini rag‘batlantirish;

xalqaro ilmiy-texnik ma‘lumotlar bazasiga kiruvchi nufuzli ilmiy nashrlarda maqolalar e‘lon qilish orqali faoliyatining ilmiy natijalari xalqaro darajada tan olinishini belgilovchi ko‘rsatkich “Xirsh” indeksi (H-index) yuqori bo‘lgan olimlar, professor-o‘qituvchilar hamda yosh ilmiy izlanuvchilarni budjetdan tashqari mablag‘lar hisobidan moddiy rag‘batlantirib borish tizimini joriy etish;

oliy ta‘lim muassasalarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar sifatini ko‘tarish, ularni statistik, texnik va boshqa ma‘lumotlar bilan ta‘minlash mexanizmlarini yaratish, bu borada tegishli me‘yoriy-huquqiy hujjatlarni qabul qilish;

professor-o‘qituvchilar tarkibining ilmiy daraja va unvonlarga ega xodimlar yoshi nuqtai nazaridan optimal nisbatiga erishish;

ilmiy-tadqiqot muassasalari olimlarini ta‘lim jarayoni va ilmiy rahbarlikka jalb qilish, magistratura va doktorantura bosqichlaridagi ilmiy ishlarni mazkur ilmiy-tadqiqot muassasalarida olib borilishi hamda himoya qilinishini ta‘minlash shular jumlasidandir.

Hamkorlikdagi tadqiqot tashabbuslari Oliy ta'lim muassasalari va boshqa manfaatdor tomonlar, masalan, maktablar, davlat idoralari va notijorat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikdagi tadqiqot tashabbuslari pedagogik ta'limda innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu hamkorliklar bilim va resurslarni bo'lishishni osonlashtiradi, yangi o'qitish metodlari va vositalarini ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi [7]. Masalan, tadqiqot hamkorliklari o'qituvchilar uchun hamkorlikda o'qitish va kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi raqamli platformalarni yaratishga olib keldi.

Oliy pedagogik ta'limda innovatsiyalar va tadqiqotlarning ta'sirini namoyish qilish uchun biz ushbu elementlarni o'z o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga muvaffaqiyatli integratsiya qilgan ikki xorijiy universitetlarning tadqiqotlarini taqdim etamiz. Sidney Universiteti o'z o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida texnologiya, pedagogika va tadqiqotni integratsiya qilgan keng qamrovli innovatsiya strategiyasini amalga oshirdi. Universitetning "Sidney Ta'lim va Ijtimoiy Ish Maktabi" onlayn va an'anaviy ta'limni birlashtirgan qo'shma o'qitish modelini qo'llaydi. Bu yondashuv o'qitish va o'qitishning yuqori standartlarini saqlab qolgan holda katta moslashuvchanlik va kirish imkoniyatini ta'minlaydi [8]. Shuningdek, universitetda ilg'or o'qitish amaliyotlari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'tkazuvchi va natijalarni butun muassasada o'qitish strategiyalarini shakllantirish uchun tarqatuvchi "Ta'lim va o'qitishda innovatsiyalar bo'yicha tadqiqot markazi" tashkil etilgan.

Helsinki Universiteti tadqiqotga asoslangan o'qituvchilar ta'limiga katta e'tibor qaratganligi bilan tanilgan. Universitetning Ta'lim fanlari fakulteti o'zining barcha o'qituvchilar ta'limi dasturlariga tadqiqotni integratsiya qilgan, o'quv dasturlarini ishlab chiqishdan tortib o'qitish amaliyotlariga qadar. Fakultet talabalarni tadqiqot loyihalarida ishtirok etishga chorlaydi, izlanish va tanqidiy fikrlash madaniyatini rivojlantiradi [9]. Shuningdek, universitet "Flamma" nomli raqamli platformani ishlab chiqargan bo'lib, u o'qituvchilar uchun hamkorlikdagi tadqiqot va kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi, ularga ta'lim tadqiqoti va innovatsiyalardagi so'nggi rivojlanishlardan xabardor bo'lishga yordam beradi.

Kelajakka nazar tashlar ekanmiz, tadqiqotlar bilan ma'lumotlangan va ta'lim natijalarini yaxshilashga sodiq bo'lgan o'qituvchilar ta'limiga yangi va innovatsion yondashuvlarni o'rganishni davom ettirish muhimdir. Bu yangi raqamli vositalar va platformalarni ishlab chiqishni, fanlararo hamkorlikni rivojlantirishni va o'qituvchilar orasida uzluksiz takomillashtirish va kasbiy rivojlanish madaniyatini targ'ib qilishni o'z ichiga oladi.

Innovatsiyalar va tadqiqotlar oliy pedagogik ta'limni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Yangi texnologiyalarni qabul qilish, dalillarga asoslangan o'qitish amaliyotlarini qo'llash va hamkorlikdagi tadqiqot tashabbuslarini rivojlantirish orqali oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilar ta'limi sifatini oshirishi va talabalarining o'quv natijalarini yaxshilashi mumkin. Kelajakka nazar tashlar ekanmiz, ta'limga ilg'or islohatlarni tadbiq etish, muvaffaqiyatli bo'lish uchun o'qituvchilarni zarur ko'nikmalar va bilimlar bilan ta'minlash uchun innovatsiyalar va tadqiqotlarga sarmoya kiritishni davom ettirish muhimdir.

ADABIYOTLAR

1. https://gov.uz/oz/activity_page/education
2. Raxmonova G. (2022). Innovatsion taraqqiyotning fan va ta'lim rivojlanishidagi ahamiyati. 1(1), 204–206. <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5156>
3. <https://lex.uz/docs/-4545884>
4. Laurillard, D. (2012). Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology. Routledge.
5. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. Pearson.
6. Bishop, J. L., & Verleger, M. A. (2013). The Flipped Classroom: A Survey of the Research. ASEE National Conference Proceedings, 30(9), 1-18.
7. Fullan, M. (2011). Change Leader: Learning to Do What Matters Most. John Wiley & Sons.
8. Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 5(1), 7-74.
9. Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). The Action Research Planner. Deakin University.
10. Goodyear, P., & Ellis, R. (2008). University Students' Approaches to Learning: Rethinking the Place of Technology. Distance Education, 29(2), 141-152.